

CARL SCHMITT

Dyktatura

OD ŹRÓDEŁ NOWOŻYTNEJ IDEI
SUWERENNOŚCI
DO PROLETARIACKIEJ WALKI KLAS

Przełożyła
KINGA WUDARSKA

Wstęp i redakcja naukowa
PIOTR NOWAK

FUNDACJA AUGUSTA HRABIEGO CIESZKOWSKIEGO

BIBLIOTEKA KWARTALNIKA KRONOS

WARSZAWA 2016

Spis treści

<i>Piotr Nowak, Młody Schmitt</i>	V
Przedmowa do wydania czwartego	3
Przedmowa do wydania trzeciego	4
Przedmowa do wydania drugiego	5
Słowo wstępne do wydania pierwszego	10
 I. Dyktatura komisaryczna a nauka o państwie	21
 A. Teorie ujmuje państwo w sposób techniczny oraz charakterystyczny dla państwa prawa	21
Tradycyjne wyobrażenie rzymskiej dyktatury prawnej 21–26. Pojęcie dyktatury u Machiavellego 26–28. „Techniczność” jako cecha charakterystyczna dla jego ujęcia państwa 28–30. Racjonalizm, techniczność i egzekutywa jako cechy powstającego państwa nowożytnego 30–34. Literatura poświęcona arkanom państwa jako wyraz takiego ujęcia państwa 34–37. Dyktatura i stan wyjątkowy w literaturze poświęconej arkanom 37–40. Charakterystyczna dla państwa prawa argumentacja monarchomachów w <i>Vindiciae</i> Juniusa Brutusa 40–42. Dwa rodzaje nowożytnego prawa naturalnego: opartego na sprawiedliwości i (przyrodniczo-) naukowego w kontekście różnicy dotyczącej zainteresowania treścią decyzji i poznania wartości leżącej w samej decyzji, szczególnie u Hobbesa i Pufendorfa 42–45. Locke jako przedstawiciel stanowego ujęcia sprawiedliwości 45–46.	
 B. Definicja dyktatury komisarycznej u Bodina	46
Pojęcie suwerenności u Bodina; spór dotyczący dyktatury i suwerenności u Bodina, Grocjusza, Hobbesa, Pufendorfa, Thomasiusa i Wolffa 46–54. Definicja	

dyktatora jako komisarza u Bodina i jego definicja komisarza 54–59. Analiza tej definicji; dyktator jako komisarz operacyjny 60–62. Dyktatura u A. Sidneya i Locke’a 63–65.

II. Praktyka działania królewskich komisarzy do XVIII wieku. . . . 66

Plenitudo potestatis papieża sprawowane poprzez komisarzy; zwalczanie tej koncepcji przez koncyliarną teorię pośredniego sprawowania władzy 66–69. Komisarz jako *judex delegatus* i osobisty reprezentant (*vices gerens*) 69–72. Komisarze świeckich władców, ich zróżnicowane zadania i uprawnienia 72–75. Komisarze rządowi i wojskowi w Państwie Kościelnym w XV wieku 75–83. Komisarze jako narzędzia królewskiego absolutyzmu do zwalczania praw stanowych: a) komisarz egzekucyjny; egzekucja jako wojna 84, egzekucja w Rzeszy Niemieckiej i znaczenie cesarskich komisarzy w stosunku do dowódcy wojskowego 85–90, egzekucja przeciwko czeskim buntownikom dokonana przez księcia Maksymiliana Bawarskiego jako komisarza egzekucyjnego 90–93; b) przeobrażenie komisarza wojskowego w zwykłego urzędnika w Niemczech 93–100, typowe przeobrażenia w Prusach 101–02; c) komisarz reformujący jako komisarz operacyjny, przedstawiony na przykładzie komisarycznych pełnomocnictw do prowadzenia reform w Sycylii 102–05.

Ekskurs o Wallensteinie jako dyktatorze 105

III. Przejście do dyktatury suwerennej w osiemnastowiecznej nauce o państwie 125

Intendenci króla Francji jako komisarze centralistycznego rządu w opozycji do władz pośrednich 125–31. Powiązanie teorii władzy pośredniej z teorią o tzw. podziale, a w zasadzie o równowadze władz u Monteskiusza 133–36. Bezwyjątkowe obowiązywanie ustawy generalnej jako środek zarówno politycznej wolności, jak i despotyzmu 136–38. *Despotisme légal* jako dyktatura oświeconego rozumu: Wolter, fizjokraci, szczególnie Le Mercier de la Rivière 138–41. Konstrukcja monarchii jako dziedzicznej dyktatury u Céruttiiego 141–42. Zniesienie absolutystycznego argumentu o człowieku jako z natury złym u Morelly’ego i Mably’ego 142–44. Dyktatura u Mably’ego jako dyktatura reformująca i teoretyczne antycypacje dyktatury jakobińskiej 144–46. Dyktatura u Rousseau w kontekście *Umowy społecznej* i zastąpienie myślenia kontraktualnego przez nowoczesne pojęcie komisarza 146–49; *volonté générale*

i dialektyka terroru 149–56; *législateur* oraz *dictateur* w Umowie społecznej i ich znaczenie dla pojęcia dyktatury suwerennej 156–61.

IV. Pojęcie dyktatury suwerennej 162

Nowożytnie pojęcie władzy konstytuującej ludu nie stanowiło teoretycznej podstawy władzy Cromwella 162–67. Dyktatura suwerenna jako komisaryczne pełnomocnictwo operacyjne, różnica względem monarchii absolutnej i państwa policyjnego z jednej strony oraz dyktatury komisarycznej z drugiej strony 167–70. Pojęcie *pouvoir constituant* ludu jako warunek teoretycznej możliwości dyktatury suwerennej 170–73. Istota *pouvoir constituant* 174–77. Komisarze *pouvoir constituant* (komisarze ludowi) w odróżnieniu od komisarzy *pouvoir constitué* 177–79. Dyktatura suwerenna jako rewolucyjne, komisaryczne pełnomocnictwo operacyjne pochodzące od *pouvoir constituant* 179–80. Dyktatura suwerenna Konwentu Narodowego (1793–1795) 181–86.

V. Praktyka komisarzy ludowych w czasie rewolucji francuskiej 187

Komisarze konstytucyjnego Zgromadzenia Narodowego (1789–1791) 187–91. Zgromadzenie Prawodawcze (w latach 1791–1792) 191–94. Zadania i uprawnienia komisarzy Konwentu Narodowego do utworzenia *Comité de salut public* 194–98. Dalsze przemiany ku bezwarunkowym, komisarycznym pełnomocnictwom operacyjnym 198–202. Przejście do unormowanych kompetencji 202–04. Nadzwyczajni komisarze Napoleona I i królewskiego rządu z 1814 oraz 1815 roku 204–06.

VI. Dyktatura w ramach istniejącego porządku państwa prawa (stan oblężenia) 207

Istota *martial law*; zniesienie stanu prawnego w interesie skutecznego działania 207–11. Forma prawna i „złożona czynność urzędowa” 211–16. *Loi martiale* z 1789 roku 216–20. *État de siège* w ustawie z 1791 roku 220–25. Zawieszenie konstytucji 225–26. *État de siège* według dekretu z 1811 roku 226–29, w konstytucji z 1815 roku 229–31, podczas restauracji 231–34 i podczas monarchii republikańskiej 234–36. Suwerenna dyktatura Zgromadzenia Narodowego z 1848 roku 236–40. Artykuł 48 niemieckiej konstytucji z 1919 roku 240–45.

Aneks. Dyktatura prezydenta Rzeszy według art. 48 Konstytucji Weimarskiej	246
I	
Obecnie przyjęta wykładnia art. 48 ust. 2	246
Przeprowadzenie stanu wyjątkowego w praktyce	247
Niedoskonałości przyjętej wykładni w obliczu praktyki stanu wyjątkowego	249
Oświadczenia rządu dotyczące art. 48 ust. 2	253
Konieczność gruntownej analizy art. 48 ust. 2	255
Brzmienie art. 48 ust. 2	257
Znaczenie wyrażenia: uchylić [<i>außer Kraft setzen</i>]	259
Historia powstania art. 48 ust. 2	262
II	
Regulacja z art. 48 ust. 2 jako prowizorium	267
Różnica w stosunku do prawa stanu nadzwyczajnego	268
Różnica względem pozycji suwerennego księcia	270
Różnica w stosunku do dyktatury suwerennej Zgromadzenia Narodowego	271
Typowa dla państwa prawa regulacja stanu wyjątkowego	273
Wyjątkowość regulacji art. 48 ust. 2	275
Skutki odwlekania dokładniejszej regulacji przewidzianej w ust. 5 ...	276
III	
Ogólne granice uprawnienia z art. 48 ust. 2	277
a) Konstytucja jako warunek bezpieczeństwa publicznego oraz porządku	278
b) Zawarte w art. 48 nienaruszalne organizacyjne minimum	280
c) Ograniczenie do środków i pojęcie środka	283
Zasadnicza różnica pomiędzy normalnymi zjawiskami prawnymi i zjawiskami prawnymi stanu wyjątkowego	289
Granice nauki o prawie konstytucyjnym w kontekście art. 48 ust. 2	290

IV

Ustawa wykonawcza do art. 48 konstytucji	292
Ogólny schemat regulacji stanu wyjątkowego w państwie prawa	293
Obowiązujące prawo konstytucyjne art. 48 a „szczegółowa regulacja”	295